

Лавренюк Юрій Федорович, аспірант
Львівського регіонального інституту
державного управління Національної
академії державного управління
при Президентові України

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ ХАБАРНИЦТВА

Хабарництво є невід’ємним атрибутом будь-якої держави, воно завжди наявне там, де існує публічна влада. Жодна з країн світу не має повного імунітету від хабарництва, різняться лише його обсяги, характер виявів і рівень впливу на соціально-економічну й політичну ситуацію.

У тих країнах, де хабарництво має досить значні масштаби, воно із соціальної аномалії перетворюється на правило і стає звичним засобом розв’язання проблем, нормою функціонування влади, способом життя значної частини членів суспільства.

Формально одержання хабара (згідно зі ст. 368 КК України) означає прийняття службовою особою незаконної винагороди за виконання чи невиконання в інтересах того, хто дає хабара, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища.

Тобто посадова особа у зв’язку з отриманням незаконної винагороди (як від приватної особи, так і від колег або керівників), поступаючись інтересами служби, вчиняє дії на користь хабародавця або утримується від учинення дій, які повинні бути вчинені в інтересах служби. Одержання службовою особою незаконної винагороди від підлеглих чи підконтрольних осіб за протегування чи сприяння вирішенню на їхню користь питань, що належать до їхньої компетенції, також тлумачать як одержання хабара. Дії посадовця варто визнавати одержанням хабара й у тих випадках, коли умови одержання матеріальних цінностей і послуг хоча спеціально й не обговорювали, проте учасники злочину усвідомлювали, що особа дає хабара з метою задоволення власних інтересів або інтересів третіх осіб.

З-поміж видів хабарництва в законі виокремлено одержання хабара: у великому розмірі; в особливо великому

розмірі; службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище; службовою особою, яка займає відповідальне становище; за попередньою змовою групою осіб; повторно; поєднане з вимаганням хабара.

На практиці ці дії можуть набувати таких форм:

- одержання незаконної винагороди за вчинення чи невчинення певних дій на службі від випадку до випадку, без спеціального створення чи підшукування ситуації для одержання хабара (ситуативне хабарництво). У цьому разі хабарник, діючи на користь хабародавця, зазвичай, зрідка виходить за межі своїх повноважень, отримуючи незаконну винагороду за виконання своїх службових обов'язків;

- цілеспрямований «продаж» посадових повноважень, вишукування можливостей для одержання незаконної винагороди, фактично цілковите підпорядкування цій меті службової діяльності (тобто йдеться про злочинний промисел у виді хабарництва);

- хабарник перебуває на матеріальному утриманні кримінальних угруповань, комерційних чи політичних структур, забезпечуючи за допомогою наданої йому влади чи службових повноважень постійне «обслуговування» їхніх інтересів (унаслідок чого може бути вчинено й інші посадові злочини в комплексі).

Хабар дає хабародавець службовій особі особисто або через посередника. Способи давання–одержання хабара можуть бути різними і для кваліфікації одержання хабара значення не мають. Можна виокремити дві основні їх форми – просту і завуальовану. Проста полягає в безпосередньому врученні предмета хабара службовій особі, її рідним чи близьким, переданні його через посередника або третіх осіб. Сутність завуальованої форми полягає в тому, що факт давання–одержання хабара маскують під законну угоду, він має вигляд цілком законної операції: різні виплати, премії, погашення боргу, договору купівлі-продажу, кредиту, консультації, експертизи тощо. Таку винагороду кваліфікують як хабарництво у випадку, коли її одержували незаконно

Способи хабарництва (як корупційного злочину) групують за такими критеріями:

- за рівнем (категорією) посади хабарника («звичайна» службова особа; службова особа, яка займає відповідальне становище; службова особа, яка займає особливо важливе становище);

- за предметом хабара (гроші, матеріальні цінності, право на майно, послуги);

- за способом передачі хабара (хабародавцем, опосередковано, через посередника, через третіх осіб);

- за метою хабара (за вирішення законного питання, за вирішення незаконного питання);

- за суб'єктивним ставленням хабародавця (хабар, що пропонує ініціативно хабародавець; хабар, що вимагає хабарник; хабар, що передають у зв'язку з практикою, яка склалася в певному органі);

- за способом маскування факту передання хабара (безпосередньо або в завуальованій формі);

- за суб'єктом хабародавця (стороння особа, працівник того самого органу, підлеглий або особа зі складу керівництва);

- за розміром хабара (у невеликому розмірі, у великому розмірі, в особливо великому розмірі);

- за наявністю в діях хабарника системи (одноразово, багаторазово);

- за обіцяними діями хабарника (за виконання або невиконання певних дій);

- за суб'єктивним ставленням хабарника до дій, які він обіцяв (для себе особисто чи для третіх осіб);

- за видом обіцяних дій (з використанням влади або службового становища);

- за формальним складом (хабар отриманий або обіцяний);

- за діями щодо підготовки до отримання хабара (готування, замах, закінчений);

- за кількістю співучасників (одноособово, групою, організованою групою, учасниками злочинної організації);

- за кваліфікацією (поєднаний з учиненням інших злочинів);

- за формою вчинення.

Отже, особа, учиняючи корупційні злочини, може задовольняти: лише власний інтерес (особистий, членів сім'ї, родичів, друзів); інтерес інших осіб, які не є суб'єктами (учасниками) корупційних відносин (безпосередньо не одержуючи від такого діяння винагороду чи іншу вигоду, службова особа має особистий інтерес); одночасно власний інтерес й інтерес інших осіб, які є суб'єктами (учасниками) корупційних відносин.

Легін Андрій Валерійович, аспірант
кафедри кримінології та кримінально-
виконавчого права Національної
академії внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Протидія корупції є однією з найактуальніших проблем сучасності, розв'язання якої для багатьох країн є надзвичайно важливою і складною справою.

Упродовж останніх років в Україні у сфері протидії корупції відбулося чимало зрушень: прийнято спеціальний антикорупційний закон і низку інших законодавчих актів антикорупційного спрямування, схвалено Національну антикорупційну стратегію та Державну програму щодо запобігання і протидії корупції, створено Національне антикорупційне бюро України та Національне агентство з питань запобігання корупції, запроваджено систематичне проведення організаційних заходів з питань протидії корупції тощо.

Водночас, згідно зі статистичними даними, з початку 2017 року органи прокуратури та Національної поліції розслідують 3106 проваджень за ст. 364 КК України (Зловживання владою або службовим становищем), 1058 – за ст. 368 (Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою), 17 685 – за ст. 191 цього Кодексу (Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем).